

УДК 338.246

Здирко Н.Г., асистент

Вінницький національний аграрний університет

ОСНОВНІ АСПЕКТИ КОНТРОЛЮ ЗА ВИКОРИСТАННЯМ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ

Розглянуто теоретичні та практичні питання контролю формування та використання бюджетних коштів, а також шляхи підвищення ефективності його проведення.

Ключові слова. Контроль, бюджетні кошти, порушення, відповідальність.

The theoretical and practical questions of control of forming and use of budgetary facilities, and also ways of increase of efficiency of his leadthrough, are considered.

Keywords. Control, budgetary facilities, violations, responsibility.

Постановка проблеми у загальному викладі та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Контроль за формуванням та використанням бюджетних коштів на макрорівні є одним з інструментів регулювання економіки країни в цілому. Перевірки з боку державних органів мають сприяти успішній реалізації державної політики та унеможливити випадки розкрадання державного майна та порушення бюджетного законодавства.

Сьогодні, в умовах кризи це питання є особливо актуальним, оскільки підвищується кількість правопорушень в бюджетній сфері, що відповідно, зумовлює необхідність вдосконалення методології контролю за формуванням та використанням бюджетних коштів, а також розроблення системи показників ефективності здійснення контролю.

Контроль використання бюджетних коштів є невід'ємною частиною фінансового контролю, а також одним із важелів державного управління, яке сприяє ефективній бюджетній політиці та успішній реалізації фінансової підтримки.

Аналіз останніх досліджень. Питання розвитку методології, проблемних аспектів та шляхів удосконалення фінансового контролю досліджують такі науковці, як Базилевич

В.Д., Бутинець Ф.Ф., Василик О.Д., Гайдуцький П.І., Савченко В.Я., Сопко В.В. та інші.

Цілі статті. Метою статті є обґрунтування теоретичних і практичних актуальних питань контролю за формуванням та використанням бюджетних коштів, а також розробка науково-практичних рекомендацій з удосконалення контролю.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Сучасний етап розвитку господарських зв'язків вимагає застосування таких форм фінансового контролю, метою яких є не стільки встановлення порушень під час перевірок, ревізій, скільки запобігання їм та підвищення ефективності господарювання в державному секторі економіки. [5]

Бюджетний контроль – це сукупність заходів, які проводять державні органи, пов'язані з перевіркою законності, доцільності і ефективності утворення, розподілу і використання грошових фондів держави і місцевих органів самоврядування. [4]

Одним із основних завдань контролю за використанням бюджетних коштів є перевірка ефективності і цільового використання бюджетних коштів, а також виявлення резервів збільшення дохідної частини бюджету держави.

Залежно від суб'єкта, бюджетний контроль поділяють на:

- державний бюджетний контроль, який здійснюють органи державної влади;
- відомчий контроль, який проводять контрольно-ревізійні управління міністерств і відомств;
- внутрішньогосподарський контроль здійснюється фінансовими службами підприємств, організацій і установ;
- незалежний контроль, який проводять спеціалізовані аудиторські фірми і служби. [4]

Оскільки фінансування з бюджету здійснюється на основі принципу плановості та цільового характеру, то одним із напрямків контролю за витрачанням бюджетних коштів є перевірка правильності складання кошторису. Законності та обґрунтованості видатків, а також цільового використання бюджетних коштів.

Що розуміти під терміном “нецільове використання бюджетних коштів”? Відповідно до статті 119 Бюджетного кодексу, нецільове використання бюджетних коштів – витрачання

їх на цілі, що не відповідають бюджетним призначенням, встановленим законом про Державний бюджет України чи рішенням про місцевий бюджет, виділеним бюджетним асигнуванням чи кошторису.

До нецільового використання бюджетних коштів можна віднести:

- використання бюджетних коштів понад кошторисні призначення;
- фінансування заходів, не передбачених бюджетом;
- витрати бюджетних коштів за окремими кодами економічної класифікації за рахунок інших, у тому числі здійснення капітальних видатків за рахунок зменшення бюджетних призначень на поточні потреби;
- взяття до сплати зобов'язань, що перевищують ліміти і кошторисні призначення;
- використання коштів за відсутності затверджених кошторисів. [2]

На практиці мають місце факти кваліфікації нецільового використання бюджетних коштів розпорядниками бюджетних коштів та фінансовими і контролюючими органами лише як використання бюджетних коштів у невідповідності до кошторису в частині недотримання вимог економічної класифікації видатків. Зазначене призводить до уникнення учасниками бюджетного процесу відповідальності за використання бюджетних коштів у невідповідності до встановлених бюджетних призначень чи виділених бюджетних асигнувань. [6]

Нецільове використання бюджетних коштів є бюджетним правопорушенням. Але чи класифікується як правопорушення “неефективне використання бюджетних коштів”?

Методологічна рада Головного контрольно-ревізійного управління повідомляла підрозділи ДКРС, що неефективне використання бюджетних коштів не може трактуватися, як бюджетне правопорушення. В першу чергу тому, що законодавчого визначення неефективного використання бюджетних коштів в даний час немає. А тому на сьогодні “неефективне використання бюджетних коштів” доцільно трактувати не як операцію з їх обігу, а лише як оцінку того, що бюджетні кошти не були витрачені раціонально та економно. [3]

Контроль за витрачанням бюджетних коштів здійснюють Контрольно-ревізійна служба, Рахункова палата, а також фінансові управління та відділи.

Практика перевірок контрольно-ревізійними органами говорить про системність та повторюваність бюджетних правопорушень, а результати проведених контрольних заходів засвідчують продовження негативної практики незаконного та нецільового використання бюджетних коштів.

Хотілося би проаналізувати структуру виявлених у 2009 році правопорушень щодо формування та використання бюджетних коштів в Україні. [1]

Таблиця 1

Виявлені органами ДКРС фінансові порушення, 2009 р.

№ п/п	Зміст порушення	2008 р.		2009 р.		Відхилення	
		Млн. грн.	%	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%
1	Виявлено втрат фінансових і матеріальних ресурсів, допущених внаслідок порушення законодавства	7303,0	15,4	3435,5	11,4	-3867,5	-4,1
2	Виявлено втрат фінансових і матеріальних ресурсів, допущених внаслідок неефективних управлінських дій	13402,0	28,3	5099,0	16,9	-8303,0	11,4
3	Виявлено фінансових порушень, що не призвели до втрат фінансових і матеріальних ресурсів	26620,0	56,2	21670,0	71,7	-4950,0	15,5
4	Загальна сума порушень	47325,0	100	30204,5	100	-17120,5	0,0

Дані таблиці дозволяють дійти висновку, що у звітному році, порівняно з попереднім сума порушень зменшилася на 17120,5 млн.грн, що є позитивною тенденцією, адже свідчить і про посилення відповідальності керівництва за їх дії, і про ефективність заходів за результатами ревізій. Своєчасне виявлення фінансових порушень, що не призвели до втрат фінансових і матеріальних ресурсів органами ДКРС свідчить про високу якість

перевірок та посилення профілактичної спрямованості контрольних заходів.

Для кращого наочного сприйняття побудуємо рисунок 1.

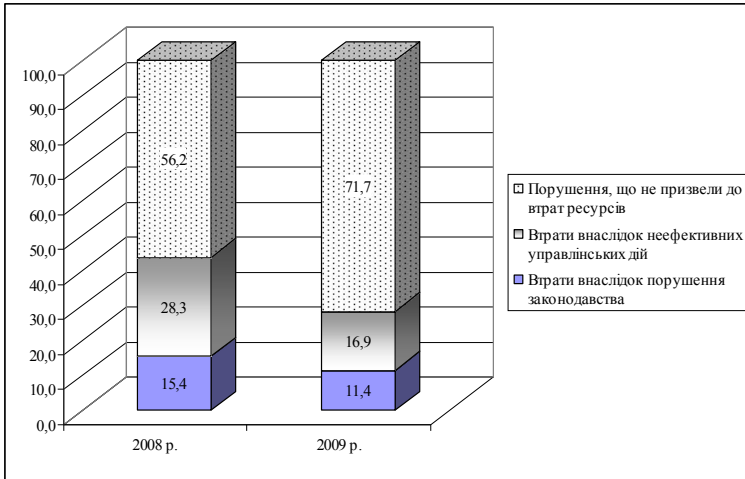

Рис. 1 Структура фінансових порушень, 2009 р.

Що включають в себе втрати ресурсів, спричинені порушенням законодавства? До цієї групи порушень належать, насамперед, нецільові витрати бюджетних коштів (313,1 млн.грн), незаконні витрати (1607,1 млн.грн), недостачі (56,4 млн.грн), а також суми недоотриманих фінансових порушень (1458,9 млн.грн).

Для кращого наочного сприйняття побудуємо рис.2.

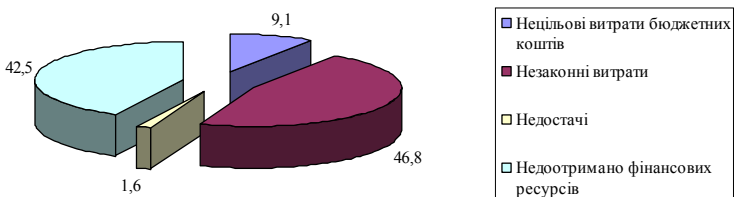

Рис. 2 Структура втрат ресурсів, спричинених порушенням законодавства за 2009 рік, %

Отже, ми бачимо, що найбільшу питому вагу займають незаконні витрати. Це ще раз говорить про те, що необхідно удосконалювати механізм контролю за формуванням та використанням бюджетних коштів, а також посилити відповідальність за здійснення бюджетних правопорушень.

Виходячи з вищенаведених показників спостерігаємо велику частину втрат фінансових і матеріальних ресурсів за рахунок прийняття неефективних управлінських рішень (5099,0 млн.грн.). Прикладом неефективних управлінських дій може бути укладання збиткових контрактів, реалізація товарів, робіт і послуг за заниженими цінами, безоплатне надання в оренду природних і матеріальних ресурсів.

Про низький рівень фінансово-бюджетної дисципліни свідчить допущення замовниками товарів, робіт і послуг численних порушень вимог встановленого порядку здійснення закупівель за державні кошти без проведення тендерних процедур.

Результатом порушень положень нормативних актів, договірної та розрахункової дисципліни є також безпідставне завищення кредиторської заборгованості за розрахунками з фізичними та юридичними особами.

Поширеним залишається заниження в обліку вартості активів та утворення лишків грошових коштів і товарно-матеріальних цінностей, а також використання державних коштів без встановлених конкурентних процедур, що створює умови для зловживань та корупції.

Державною контрольно-ревізійною службою, в межах наданих їй прав і повноважень, вживаються відповідні заходи за результатами перевірок. Прикладом може бути притягнення керівників до дисциплінарної та матеріальної відповідальності, а також звільнення із займаних посад, що є ефективним засобом в боротьбі з бюджетними правопорушеннями.

Одним з показників ефективності контролю за формуванням та використанням бюджетних коштів є повернуті державі суми втрат ресурсів.

За рахунок вжитих органами ДКРС заходів, в бюджет України було відшкодовано втрат фінансових і матеріальних ресурсів на суму близько 1446,4 млн.грн. [1]

Побудувати ефективну систему фінансового контролю в

Україні, яка б забезпечувала стабільний стан фінансово-бюджетної дисципліни в регіонах, можливо лише при наявності ефективно функціонуючої системи внутрішнього контролю в органах місцевої влади на всіх рівнях, тобто системи муніципального фінансового контролю. З цією метою необхідно розробити та схвалити на законодавчому рівні оновлену сучасну модель системи фінансового контролю в Україні. [5]

Висновки. Система контролю за формуванням і використанням бюджетних коштів є важливим джерелом поповнення державного бюджету, а тому потребує якісного доопрацювання паралельно з вдосконаленням законодавчої бази та обґрунтуванням термінологічного апарату.

Список використаних джерел

1. <http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/publish/printable/article>
2. <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=1401>
3. http://www.marazm.org.ua/budzet/26_11.html
4. <http://www.vuzlib.net/bmt/9.htm>
5. Леонтович С.П. Напрями розвитку фінансового контролю за використанням бюджетних коштів. // Економіка АПК. – 2008. – № 24. – С.31-34
6. Про надання роз'яснення щодо поняття “нецільове використання бюджетних коштів”. Лист Міністерства фінансів України № 31-09030-07-05 від 15.06.2009 р.